

Kävesta

folkhögskola

150 år

Med betoning på

de senaste 50 åren

Text: Signild Håkansson

Region Örebro län
Kävesta folkhögskola

Så började det – de första hundra åren

Den svenska folkhögskolan har sina rötter i 1800-talets andra hälft, med dess stora politiska och sociala förändringar. Det var i de mer välbärgade bondebygderna de första svenska folkhögskolorna grundades 1868, två i Skåne och en i Östergötland. År 1873 blev ett viktigt år, med fem nya folkhögskolor, däribland Örebro läns folkhögskola. Initiativ togs under hösten 1872, både i landstinget och i Östra Nerikes hushållsgille och en gemensam kommitté bildades. Listor för tecknande av bidrag sändes ut och bidragsgivarna kallades sedan till ett möte den 26 april 1873, där Örebro läns folkhögskoleförening bildades. En av styrelseledamöterna, Adolf Coyet, ställde mangårdsbyggnaden på Vrana, Sköllersta, till förfogande och upprop för 35 deltagare kunde hållas där den 3 november 1873. Skolan vände sig till män i åldern 18–30 och undervisning gavs i allmänna ämnen som historia, geografi och räkning men också statskunskap, statshushåll och diskussionsövningar, vilket pekar på att man skulle förberedas för uppdrag i det kommunala eller andra samhällsorgan.

Fem år senare flyttade skolan till nuvarande tomt i Kävesta, där ett nytt skolhus uppfördes. Här hade eleverna närmare till inackordering i bondehemmen i trakten.

Andra årskursen fick efter en tid inslag av lantbruksämnen. Den undervisningen utvecklades senare till en fristående lantmannaskola, som bedrevs parallellt med folkhögskolan under många år.

För kvinnor startades folkhögskola under sommaren i Öskevik 1880. Så småningom, och efter några års uppehåll av ekonomiska skäl, blev sommarkursen stadigvarande förlagd till Kävesta. Den var hälften så lång som den manliga vinterkursen och var under ett antal år ekonomiskt missgynnad. Först 1928 fick kvinnor tillträde

till vinterkursen! Sommarkursen fick i början av 1900-talet hushållsinriktning i andra årskursen och efter en tid överfördes detta till en separat lanthushållsskola.

Under 30- och 40-talet började nya grupper, också från städerna, söka sig till folkhögskolorna för att få en grund för fortsatt utbildning. Många sjuksköterskor, poliser, ingenjörer och lärare har gått vidare från Kävesta. Och lantmannaskolan kompletterades med kurser för kontrollassistenter och seminörer.

De tre skolformerna fanns sida vid sida på Kävesta ända till 1959 då lanthushållsskolan flyttade till Kvinnersta och en folkhögskolefilial startades i Örebro. Omvandlingen fortsatte när lantmannaskolan också flyttade till Kvinnersta fem år senare. Sommarkurserna på tre månader upphörde och vinterkursen förlängdes. 1967 startades en filial också i Kumla som följdes av kursverksamhet på Kumlaanstalten 1970.

Under alla år har miljön på Kävesta utvecklats genom tillkomsten av nya byggnader, när behov funnits. Vid förra sekelskiftet hade skolhuset kompletterats med rektorsbostad och en gymnastik- och högtidssal. Därefter följde det första stora elevhemmet med flyglar som stod klara 1907. Intilliggande Nybble gård inköptes för lantbruksundervisningen. Det innebar stora ekonomiska påfrestningar för folkhögskoleföreningen och när det stora skolhuset byggdes på 20-talet var det landstinget som stod för kostnaderna. Det ledde till att föreningen och landstinget bildade en gemensam stiftelse 1931, som drev skolan till 1955, då landstinget blev ensam huvudman. Stiftelsen ansågs då vara ett onödigt mellanled mellan landstinget och skolan. Under 40-talet tillkom ytterligare ett elevhem och därefter två lärarbostäder samt en naturvetenskaplig paviljong.

Runt Kävestas damm uppfördes skolhuset 1878 (till höger), rektorsbostaden 1889 (till vänster) och gymnastiksalen 1896 (rakt fram). Dessa byggnader utgör en av de bäst bevarade folkhögskolemiljöerna från denna tid. Fotograf och datum okänt. Kopia ur boken "Kävesta folkhögskola hundra år och lite till."

Det första skolhuset började byggas på Vrana gård, men förflyttades sedan till den nyligen köpta marken i Kävesta. Huset togs i bruk 1878 och används fortfarande vid undervisning. Bildkälla: Örebro läns museum/Samuel Lindskog.

Deltagare vid den första vinterkursen på Vrana gård, 1873. Fotograf okänt. Fotokopia från tavla i skolmuseet.

1926 byggdes ett nytt skolhus, här på foto från 1930-talet. Bildkälla: Örebro stadsarkiv/Eric Sjöqvist.

En stor skola fyller hundra år 1970-talet

I början av 70-talet var Kävesta en av landets största skolor med som mest 390 deltagare i långa kurser. Till detta kom också ett utbud av korta kurser. Störst var filialen i Örebro med 170 deltagare. Tillsammans med dagfolkhögskolan i Kumla och kursen på anstalten utgjorde den externa verksamheten hela 72 procent av de långa kurserna. Behovet av vuxenutbildning var stort efter att de yngre nu omfattades av den 9-åriga grundskolan och många vuxna ville komma ikapp. Trots att Komvux etablerats 1968 kunde folkhögskolorna fånga upp en del av målgruppen genom att erbjuda studier i stadsmiljö.

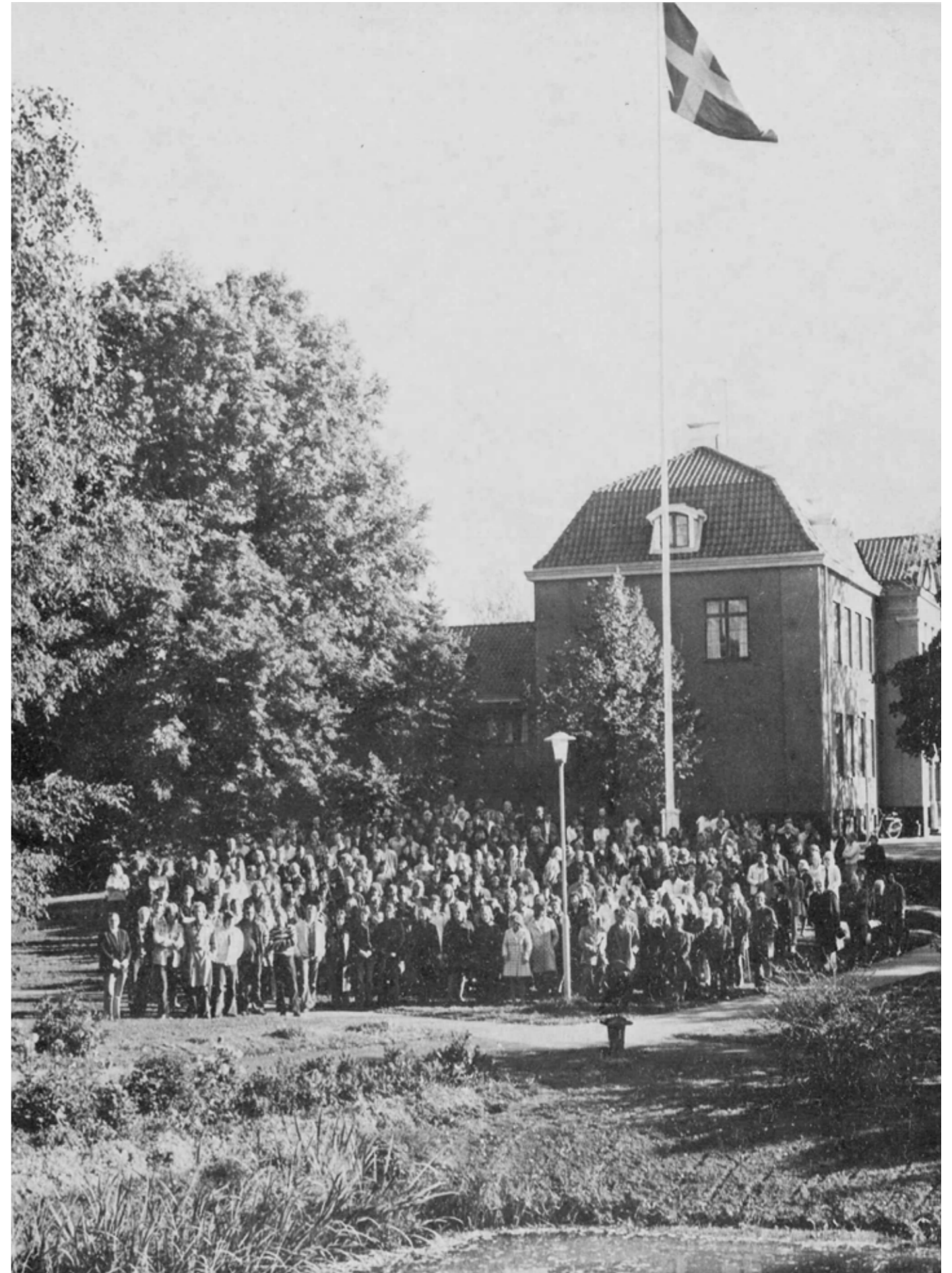
Vid 100-årsjubileet 1973 kunde Kävesta stolt fira sin rika historia. Det gamla skolhuset hade iordningsställt till museum med unika samlingar av gammal undervisningsmateriel. Samtidigt pågick diskussioner om vilken roll skolformen skulle fylla i framtiden, speciellt internatskolorna, när alla vuxna hade fått tillgång till grundläggande utbildning. Den allmänna kursen, som totalt dominerade vid Kävesta och filialerna, skulle behöva kompletteras med mer specialiserade kurser. Vid örebrofilialen fanns musiklinje sedan 1966 och på huvudskolan blev kortkurserna allt fler. Där startade 1975 också en ettårig utbildning för finska tolkar.

Vårterminen 1976 drabbades skolan av två bränder, då först den ena flygeln till elevhemmet brann ned och några månader senare också den andra. Det visade sig att en elev vid skolan låg bakom. Byggnaderna byggdes inte upp igen, eftersom det inte fanns behov av dem just då.

En ny statlig folkhögskoleförordning trädde i kraft 1977 och gav tydligare riktlinjer kring allmän

och särskild kurs. Statsbidragsfördelningen förändrades på ett sätt som missgynnade de största skolorna. Det gav nytt bränsle åt diskussioner inom landstinget om folkhögskolornas framtid. Behövde man två skolor med internat? Skulle Kävesta och örebrofilialen samlas till en skola i Adolfsberg (lungkliniken)? Eller skulle man avskilja örebrofilialen från Kävesta och därmed bli huvudman för tre folkhögskolor? Eller skulle någon annan ta över en skola eller fler?

Till slut kom det för landstingets folkhögskolor avgörande beslutet. Örebrofilialen skulle bli en egen skola 1980 och de tre folkhögskolorna skulle få var sin profil. Kävesta skulle få en estetisk inriktning och musiklinjen skulle flytta ut dit från Örebro.

Kävesta folkhögskolas 100-årskurs 1972/73. Fotograf okänd. Kopia från skriften "Kävesta 1873-1973".

Delning och profilering 1980-talet

Efter att filialen blivit en egen folkhögskola 1980 var det dags för en nystart på Kävesta. Skolan var nu betydligt mindre, men landstingets beslut om profilering gav en tydlig grund att bygga på för framtiden. Tolkutbildningen flyttade till Fellingsbro folkhögskola och planeringen för en flytt av musiklinjen och för införande av annan estetisk utbildning inleddes. Det var dags att samla kvarstående extern verksamhet till huvudskolan. Kurser på kumfilialen och anstalten avslutades.

Det var inte utan motstånd från lärare och elever vid musiklinjen i Örebro, som den skulle avvecklas där och fortsätta ute på Kävesta. Man var rädd att tappa kontakten med musiklivet i staden, det skulle bli svårt att göra konserter inför publik och det skulle inte gå att rekrytera bra lärare. De elever som börjat i Örebro fick gå kvar där sitt andra år, men 1981 startade musiklinjens första årskurs på Kävesta. Därefter infördes en andra årskurs i musik 1982. Farhågorna visade sig vara obefogade och många upptäckte att internatmiljön var en stor tillgång för en musiklinje. En konsthantverkslinje startade samma år och fick från 1983 en andra årskurs. I båda linjerna hade första årskursen i början hälften allmänna ämnen, vilket efterhand blev valfritt.

Som tidigare i skolans historia fanns nya lokalbehov, när kurser enligt den beslutade profilen skulle förverkligas. En ny paviljong byggdes för musiklinjen och rektorshuset inreddes för konsthantverkslinjen med bland annat vävstolar. En del ämnen fick tills vidare rymmas i källarlokalerna och lediga bostäder på området. Lokalfrågan utreddes och 1988 kunde den tidigare gymnastikbyggnaden invigas för undervisning i bild och form, foto, keramik och slöjd.

Innan den estetiska verksamheten var fullt utbyggd kom nya beslut om statsbidrag 1983. Nu

sattes ett tak för statsbidraget, baserat på den senaste verksamheten. Det innebär att endast 3 980 deltagarveckor kunde garanteras för Kävestas del. En viss ökning kunde ges i efterhand och ramen växte sakta.

En ny företeelse, datorisering, började så sakta ge avtryck i verksamheten. Några deltagare studerade frågan i ett temaarbete. Man besökte en mäklare i Örebro, som visade hur ett dataprogram kunde räkna ut boendekostnaden. På Lithells fick man se hur datorer användes för fakturering. I redovisningen diktade man:

Säg, ser du i datorn ett löfte, eller upplevs den mest som ett hot? Är det nåt vi ska välkomna öppet, eller nåt vi ska kämpa emot?

De första datorer som köptes in till undervisningen 1985 var två ABC 800, med en skrivare och ett extra minne, vilket då kostade 75 000 kr (motsvarar 198 000 kr år 2023). Först 1989 blev datorn ett hjälpmedel i administrationen.

Frågan om folkhögskolornas huvudmannaskap blev åter aktuell. En utredning från 1987 föreslog att Fellingsbro skulle få facklig huvudman och Örebro en stiftelse med idrottsrörelsen, NBV och landstinget som huvudman. För Kävesta fanns ingen särskild folkrörelse kopplad till skolans profil, så här föreslogs en självständig stiftelse med landstinget som huvudintressent. Som alternativ föreslogs Örebromissionen som var intresserad av en skola i länet. Skolans styrelse förordade alternativet landstingsstiftelse. Det blev dock inget beslut om förändringar. Landstinget valde att avvakta den pågående statliga utredningen om folkhögskolans framtid.

Örebro läns landstings tidning Tebladet gjorde ett uppslag om Kävesta folkhögskolas kurser i nr 3 1987.

Örebrokuriren besökte Kävestas sommarkurser i juni 1985.

Nya styrformer och nya uppdrag 1990-talet

I början av 90-talet fattade riksdagen beslut av stor betydelse för folkhögskolornas organisation och styrning. Skolöverstyrelsen avvecklades, varpå Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation och Landstingsförbundet inbjöds att tillsammans med Folkbildningsförbundet (för studieförbunden) bilda ett eget organ, Folkbildningsrådet, med uppgift att svara för statsbidragsfördelning och uppföljning. Den statliga förordning som låg till grund för folkbildningen var mycket kortfattad och de många detaljerade föreskrifterna upphörde. Folkhögskolorna och deras styrelser gavs därmed större inflytande över verksamheten. De statliga lärartjänsterna och löneavtalen försvann. Landstinget beslöt att bilda en gemensam styrelse för de tre folkhögskolorna.

Utbildningen vid Kävesta fortsatte med samma huvudinriktning som tidigare, men med en del nyheter. Vid musiklinjen infördes en musik- och teaterinriktning som anordnades under fem år. Vid den allmänna kursen kunde man få studera konsthantverk eller musik under en del av tiden. Det blev sedan möjligt att välja andra profiler i allmän kurs som natur och miljö eller människa och samhälle. Konsthantverkslinjen erbjöd fördjupning inom textil, slöjd eller bild och form.

Det tidiga 90-talet präglades av ekonomisk kris och en skenande arbetslöshet. Småindustrier och andra företag i Kävestas del av länet fick stänga eller skära ner kraftigt på sin personal. Staten valde i det läget att satsa på vuxenutbildning och från 1993 tilldelades folkhögskolorna tusentals utbildningsplatser. Det blev möjligt för Kävesta att utöka den allmänna kursen och genom kontakter med

arbetsförmedlingen i Kumla och Hallsberg nådde man nya grupper, som hittade till skolan.

Arbetsmarknadsskäl bidrog också till att ett efterlängtat bygge på skolan kunde bli av. En ny byggnad med matsal och kök stod färdig hösten 1993. En ljus och rymlig miljö för måltider och betydligt bättre arbetsförhållanden för personalen blev resultatet, när man kunde flytta upp ur källaren i huvudbyggnaden.

Efterhand blev uppdragen fler och kontakterna med huvudman, arbetsförmedling och kommuner ledde bland annat till allmän kurs för friställd vårdpersonal och ungdomsklass i samarbete med ungdomsvägledningen.

De långa kurserna utvecklades genom större valmöjligheter och specialiseringar. På musiklinjen kunde man välja afro (senare jazz-pop-rock) eller klassisk inriktning.

Landstingets tre folkhögskolor samarbetade under tre år med att erbjuda folkhögskolekurs i Hällefors, som år 2000 kunde bli en egen folkhögskola i föreningsregi.

Sölve Persson och Signild Håkansson med ritningen till den nya matsalen. Pressklipp från Tebladet, våren 1993. Foto: Magnus Westerborn.

Nuvarande matsalen. Foto: Jenny Hallström.

Köket när det låg i huvudbyggnadens källare. Fotograf okänd.

Nuvarande matsalsbyggnad. Foto: Michael Thomasson.

Nytt sekel och nya utmaningar 2000-talet

Kursutbudet fortsatte att förändras i hög takt. Skolan ordnade colleeutbildning i samarbete med Örebro universitet och en kulturlinje prövades under några år. Allmänna kursen erbjöd nya fördjupningsalternativ som internationell profil eller hälsa. Konsthantverkslinjen övergick till konst och formgivning och en danslinje började förberedas.

Extern samverkan i olika former utvecklades. Det handlade om SAGA-kurser (studier inom aktivitetsgarantin), svenska för utländska läkare i Örebro och utbildning till personlig assistent samt invandrarkurs i Hallsberg. I samarbete med bland annat Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen deltog Kävesta och ett antal andra folkhögskolor i projektet FINSAM, som siktade till rehabilitering inför återgång till arbetsmarknaden.

Tillsammans med huvudmannen och de övriga landstingsfolkhögskolorna satsade man på utbyte med några orter i Östeuropa med temat demokratiutveckling, vilket gav både personal och deltagare nya kontakter och erfarenheter.

Danslinjen startade 2005. I väntan på lämpliga lokaler fick en del av undervisningen förläggas till Örebro. Det nybyggda Danshuset invigdes 2007. Genom den nya linjen kunde Kävesta återigen förstärka sin kulturprofil.

Kulturprofilen avspeglades också i de uppskattade sommarkurserna, ofta av en veckas längd. De var ett återkommande inslag sedan många år och nådde många både från länet och annat håll. Där kunde man studera måleri, silversmide, solosång och många andra skapande ämnen och fick på det sättet möta folkhögskolan utan att gå en långkurs.

Kävesta har också i olika former strävat efter

kontakt med länet genom offentliga arrangemang. Med den estetiska profilen utvecklades detta alltmer i form av konserter, utställningar och dansföreställningar både på skolan och utanför. I slutet av 90-talet startade också Mötesplats Kävesta med författarbesök och föreläsningar.

Nya krav ställdes från Folkbildningsrådet, landstinget och myndigheter på olika former av bland annat kvalitetsredovisning, miljöcertifiering, jämställdhetsplaner eller utarbetande av vision och värdegrund. Det innebar omfattande insatser för analys och dokumentation i syfte att utveckla och kvalitetssäkra verksamheten.

Danshuset, byggt 2005. Foto: Magnus Wahman.

Lektion i den nya danssalen. Foto: Jenny Hallström.

Sommarkursvecka på Kävesta 2002. Foto: Signild Håkansson.

Att bygga för framtiden 2010-talet

Kursutbudet fortsatte att förändras. Musiklinjen utökades och en animationslinje anordnades under några år och var förlagd till Örebro. Allmänna kursen kompletterades under en tid med tecken- språk och språkår.

Folkhögskolorna i landet utvecklade modeller för att stärka de studerandes rättigheter och Kävesta var tidigt ute med att fastställa en studeranderättslig policy.

Landstinget gav 2013 skolan uppdraget att satsa på allmän kurs. Det ledde till att animationslinjen och sommarkurserna lades ner och att musik- linjen återgick till tidigare deltagarantal, för att ge utrymme för fler deltagare på allmän kurs. Skolan satsade också på fortbildning av all personal för att kunna möta deltagare med olika behov. Ett stöd- team byggdes upp, där personer med kompetens inom olika områden kunde komplettera varandra för att stärka deltagarnas möjligheter.

Antagningsarbetet utvecklades, vilket bland annat ledde till färre tidiga avhopp i kurserna.

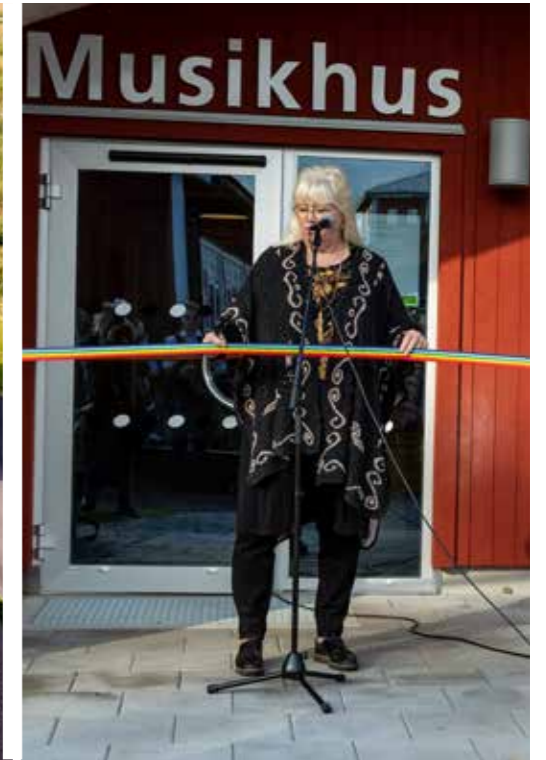
Folkbildningsrådet fick nya platser att fördela och deltagarantalet kunde utökas med 20 procent.

Under 2014 fattade också huvudmannen ett viktigt beslut angående fastigheterna. Det innebar att man skulle bygga ett nytt musikhus och göra en större utbyggnad av danshuset. Projekteringen av musikhuset innebar ett omfattande arbete, men till slut kunde det invigas under 2019.

Formellt blev det en ny huvudman för Kävesta 2015, när Örebro läns landsting blev Region Örebro län. Folkhögskolan hör nu till området Regional utveckling och det har blivit tydligare att skolan är en del av regionen, både vad gäller stöd och krav.

Musikhuset. Foto: Michael Thomasson.

Irén Lejgrem invigde det nya musikhuset 2019. Foto: Petter Hellmin

Allmän kurs har gruppstärkande samarbetsövningar, 2018. Foto: Petter Hellmin.

Genom pandemin mot 150 2020-talet

Den 17 mars 2020 klockan tio kom ett dramatiskt besked. Skolan måste stänga och alla deltagare skickas hem på grund av pandemirestriktioner. Det gällde även dem, som bodde på internatet. Samtliga deltagare oavsett linje fick ställa om till distansundervisning för resten av vårterminen. Skolan ordnade så att de deltagare som behövde fick låna en dator.

Antagningen till kommande läsår fick också lösas på distans. När läsåret 20/21 startade fick allmänna kursen komma till skolan i små grupper och få en introduktion, men därefter fortsätta med distansstudier under resten av läsåret. Övriga linjer fick sin undervisning på skolan, men under omfattande begränsningar, vad gällde att träffa personer utanför den egna gruppen. Under 2021 tillkom testmöjligheter och vaccinationer, vilket underlättade en del, men olika restriktioner kom och gick. Det var först under vårterminen 2022 som verksamheten kunde börja bedrivas som vanligt. Under läsåret 22/23 blev det viktigt att på nytt samla skolan och satsa på helhet och gemenskap. Erfarenheterna under pandemin har också lett fram till att man nu erbjuder allmän kurs på distans som en valmöjlighet.

Hållbarhet har blivit ett centralt tema både vad gäller hälsa och miljö.

Enligt tidigare beslut har utbyggnaden av danshuset fortgått och snart kan det börja användas. Våren 2024 ska det invigas.

Den utåtriktade verksamheten är omfattande. Ett hundratal arrangemang, öppna för allmänheten, anordnas varje år runtom i länet.

När Kävesta folkhögskola nu fyller 150, kan

man se tillbaka på en intressant historia, till stora delar väl dokumenterad. Tusentals deltagare har genom åren fått kunskaper, upplevelser, vänner och minnen för livet. Det har förekommit tillfälliga kriser i form av ekonomiska problem, rekryteringssvårigheter och utrymmesbrist. Men dessa har övervunnits och man har gått vidare och utvecklat verksamheten i takt med samhällets och deltagarnas behov.

Idag, november 2023, har Kävesta 176 deltagare, varav 69 på internatet. Allmänna kursen samlar 85 deltagare, varav 20 på distans. Av de övriga linjerna är musiken störst med 40 deltagare. Konst och formgivning har 34 och danslinjen 17. Skolan fortsätter att vara en plats för bildning och demokrati, där människor kan växa utifrån egna förutsättningar. Den är ett kulturcentrum under ständig utveckling för bygden och hela länet. Man står väl rustad inför framtiden.

Efter erfarenheter från pandemin erbjöds Allmän kurs för första gången helt på distans 2023. Foto: Anna Anglevåg.

Digitala jul- och sommaravslutningar blev återkommande inslag under coronapandemin.

Lisa Rosander och Irén Lejegren tog det första spadtaget till utbyggnationen av danshuset 2 juni 2022. Foto: Petter Hellmin.

Källor

C-G Höglund

Kävesta folkhögskola, Hundra år och lite till 1873–1983.

Kävesta folkhögskola

Kävesta 1873–1973 (skrift framtagen till hundraårsjubiléet).

Pressklipp

Nerikes Allehanda, Länsposten, Örebrokuriren och Tebladet.

Protokoll

Folkhögskolestyrelsen från 1980– (Regionarkivet)

Sveriges folkhögskolor

Folkhögskolekataloger 1980–2015

Intervjuer med

Ulla Wiberg (rektor 1994–2010)

Lisa Rosander (rektor 2012–)

Om denna skrift

Denna skrift skapades inför Kävesta folkhögskolas 150-årsjubileum.

Texten är skriven av Signild Håkansson, rektor på Kävesta 1983–1994.

Tryckt i 150 exemplar av Tryckeriservice AB, november 2023.

Förstasidesbild: Magnus Wahman.

Tillsammans skapar vi ett bättre liv